

נספח 5' - שאלות שכיחות ביחס לדיווח

אנו מציגים כאן דילמות ושאלות של אנשי מקצוע אשר נאספו מתוך מפגשים עמם. מומלץ לא למסור את הדף ללא עבודה מקדימה.

אפשר לבקש מהמשתתפים להציג מקרים שבהם נתקלו בקושי או בדילמה. מוצע לדון בשאלות בקבוצות, ורק לאחר מכן להציג את הדף מטה.

המנחה יכול להיעזר בדף מבלי להציג אותו. בכל מקרה יש לשים דגש על האחריות של איש המקצוע ועל חשיבות ההיוועצות כתנאי לעבודה מקצועית ונכונה.

האם עלי לדווח גם כשאין לי הוכחות מוצקות?

על-פי חוק העונשין (תיקון 26) - תש"ן-1989 - "פגיעה בקטינים ובחשד ישע", כל מי שיש לו יסוד סביר לחשוב כי זה מקרה נעברה עברה בקטין או בחסר ישע, חייב לדווח על כך בהקדם האפשרי לפקיד סעד או למשטרה. אין צורך בהוכחות מוצקות, די ביסוד סביר להניח שנעברה עברה בקטין. המושג "יסוד סביר" הוא מעבר לסתם שמועה. זו הערכה מקצועית שלך שיש בהתנהגותו או בדבריו של התלמיד משהו המעורר חשד שהוא נפגע או שמישהו סיפר לך על כך, והתנהגותו של התלמיד מצביעה על קשר בין הדברים.

שים לב!

הדיווח הוא על התעללות או על חשד להתעללות. הבדיקה והחקירה הן באחריותם של פקידי הסעד וחוקרי הילדים. בידיהם הכלים המקצועיים והחוקיים לבדוק את אמינות הדיווח, לך אין כל מעמד בתהליך החקירה ואף אסור לך לחקור.

על-אף שאין לנו שיקול דעת ועלינו לדווח על-פי החוק, פעולת הדיווח עלולה להיות קשה.

מהם הסימנים המעידים על התעללות?

הסימנים המעידים על התעללות יכולים להיות פיזיים, התפתחותיים, רגשיים, התנהגותיים, לימודיים וחברתיים. על אנשי חינוך לשים לב לשינויים בולטים החלים בהתנהגות, במראה או בתפקודו של התלמיד. כאשר חושדים בהתעללות, חשוב להיוועץ באנשי מקצוע נוספים לצורך תאום והצלבת מידע. לא להיחפז להסיק מסקנות. וזאת, במקביל לדיווח לפקיד הסעד. פירוט מורחב על עצם הסימנים ראו בחוברת "איתור ילדים בסיכון" שבה מוצגים הסימנים על-פי תחומי פגיעה וגיל.

האם לא ייגרם נזק מיותר אם הדיווח יימצא לבסוף כשגוי?

דיווח שגוי עלול בדרך כלל לגרום לאי-נעימות, ופחות מכך - לנזק של ממש. כמובן, שיהיה צורך להסביר את חובת הדיווח על-פי החוק, ובעיקר לציין את כוונת הדיווח שהיא טובת הילד. כדי לצמצם מצבים של דיווחים שגויים, אנו

חוזרים ומציעים כי בכל מקרה שאיש המקצוע אינו בטוח אם המקרה שלפניו מתאים לדיווח, עליו להיוועץ עם פקיד הסעד (שהוא עובד סוציאלי במקצועו, וגם הוא לא נוטה להיחפז ולהסיק מסקנות) או עם אחד הגורמים המוצעים בתשובה לשאלה בעניין אפשרויות ההתייעצות שבהמשך.

הניסיון מלמד כי במרבית הדיווחים היה ממש בבסיס "היסוד הסביר", אך שהיו גם מקרים של דיווח שגוי. המציאות, כאמור, מוכיחה שמקרים כאלה מעטים, ותועלתם רבה מאי-הנעימות הכרוכה בהם, מחשש לחשוף או להיחשף. אין זאת אומרת שהדברים לא אירעו או שהילד בדה אותם מלבו. ילדים מספרים לעתים על אירוע מן העבר, אך למעשה נמשך האירוע גם בהווה.

במקרים שהילד בודה את הסיפור מלבו, יש לתת את הדעת למניעיו ולטפל בו בהתאם.

אני פוחד שיתנכלו לי כי דיווחתי.

כל אזרח זכאי לקבל כל מסמך הנוגע לעניינו ואשר נמצא בתיק פקיד הסעד, ולכן, קיימת אפשרות שהאדם, שעליו דיווחת כי הוא פגע או פוגע באחד מילדיו, יבקש לקבל את מקור הדיווח. עם זאת, במידה שאתה חושש כי בגילוי זה יהיה משום סכנה לפגיעה חמורה בך או במי מן הילדים מושא הדיווח, עליך לציין זאת בפני פקיד הסעד. יתרשם פקיד הסעד כי יש ממש בחששך, רשאי הוא שלא למסור את מקור הדיווח.

בכל מקרה, על העובד שמדווח לפקיד הסעד לדווח במקביל למנהל בית הספר או למפקחת על הגן (אצל גננות). הדיווח הוא לצורך התייעצות, קבלת תמיכה, חשיבה והיערכות לקראת תרחישים צפויים. זאת לדעת! אדם שמדווח מוגן מתביעות דיבה, וכמובן, שהוא פועל בהתאם לחוק.

דיווחתי, אבל כלום לא נעשה.

על פקיד הסעד לתת משוב לבית הספר בנוגע לדיווח ולניהול האירוע באופן כללי, ותוך פרק זמן סביר. לפעמים, נדמה לעובד כי עצם הדיווח יביא לפתרון מהיר של הבעיה, ולא כך הוא: מקרי התעללות של אחראי בקטין הם מורכבים מאוד והטיפול בהם אורך זמן. לעתים קורה שאנשי מקצוע מפעילים צעדי ביניים במטרה להביא לשינוי בדרכי התפקוד וההתנהגות של ההורה הפוגע, וכתוצאה מכך מתקיים הרושם "ששום דבר לא קורה". לעתים, יש להכין את הילד לצעדים שיינקטו, שלא אחת משמעותם פגיעה חמורה במבנה המשפחה או שאין בידי החוקרים הוכחות מספיקות על-מנת להתקדם. בכל מקרה, אם אינכם מקבלים משוב על אודות הקורה כתוצאה מהדיווח שלכם, אתם רשאים לפנות אל פקיד הסעד ולבקש הבהרות. אם אינכם נענים, ביכולתכם לפנות אל פקיד הסעד המחוזי במשרד העבודה והרווחה, ואפילו אל פקידת הסעד הארצית.

בינתיים, המצב ממשיך להיות קשה. צריך לפעול מיד, מה עושים?

במקרים חמורים שבהם סבור פקיד הסעד כי "נשקפת לקטין סכנה תכופה או שהוא זקוק לטיפול רפואי או אחר שאינו סובל דיחוי, רשאי הוא לנקוט בכל אחד מהאמצעים הדרושים לדעתו למניעת אותה סכנה או למתן טיפול אף

ללא הסכמת האחראי על הקטין, ובלבד שלא יוחזק קטין יותר משבוע ימים מחוץ לרשותו של האחראי עליו, אלא באישור בית המשפט". אלה הן סמכויות חירום רחבות ופקיד הסעד לא יהסס להפעילן אם סבר שאומנם קיימת סכנה כזו לקטין.

אם המקרה איננו חמור עד כדי כך, יביא פקיד הסעד (לאחר תום החקירה) את העניין בפני בית המשפט, ולבית המשפט - הסמכות לשורה רחבה של צעדים (ראו סעיף 3 חוק הנוער "טיפול והשגחה, תש"ך-1960"). יש לזכור כי גם אם הילד הוא נפגע התעללות, אלה הם הוריו וזאת היא משפחתו, והוא תלוי בהם קיומית ורגשית. פעולה מיידית ובלתי-מבוקרת יכולה להזיק מאוד, ולמעשה, לחסום לתקופה ארוכה, אם בכלל, כל אפשרות לשקם את הילד הנפגע. מכאן עולה חשיבות תכנון תהליך השיקום, תוך הכנת רשת תמיכה מתאימה. בבניית תכנית השיקום של הילד יש מקום נכבד למערכת החינוך, ולתפקיד המיוחד של המחנכים את הילד.

עם מי אני יכול להתייעץ כדי לברר האם לחשדי יש בסיס?

חשוב מאוד שלא תתלבט לבדך. פתוחות לפניך אפשרויות התייעצות מגוונות: ביכולתך לשתף בהתלבטות את הממונה עליך, את היועצת החינוכית או את העובד הסוציאלי. ההצעה המועדפת היא להביא זאת לפני הצוות הבין-מקצועי שבבית הספר. אתה יכול להתייעץ גם עם פקידת הסעד עוד בטרם נקטת צעד רשמי של דיווח. ההתייעצות וההתחלקות מהוות גם הן תמיכה ממשית במצוקה שבה אנו שרויים, שהרי הדיווח כרוך בקשיים לא פשוטים, מה גם שלא אחת עולות שאלות כמו: האם בדיווח שלנו אנו לא גורמים יותר נזק מאשר תועלת? האם יש אמת בדברים? מה תהייה ההשלכות של הדיווח? ועוד. זאת לדעת, מקרים רבים של פגיעה בילדים מתגלים בידי אנשי חינוך. הדיווח שלהם מהווה לעתים נקודת תפנית הטומנת סיכוי לשיקום הילד הנפגע.

תלמיד רוצה לספר לי שנפגע, אבל לפני כן מבקש שלא אספר על כך לאיש, מה עליי להגיד לו?

האמון שבין התלמיד לאיש החינוך הוא בסיס לדיאלוג ולקשר חיובי, ואכן זו סוגיה אתית מורכבת. חשוב שהמורה יציג דילמה זו בפני התלמיד ויבהיר לו שהטיפול בעניין מורכב וקשה ומצריך התערבות של אנשי מקצוע מיומנים שכל עיסוקם הוא במקרים כאלה. כמו כן, חשוב להדגיש, כי גילוי הסוד לאנשי מקצוע שתפקידם לעזור לילדים במצבים כאלה היא הוראת החוק, ומי שלא יקיימה דינו עונש של מאסר. על הקטין לדעת מראש שאין לו למחנך כל אפשרות לשמור סוד כזה.

לפעמים, נדמה שאם לא נבטיח סודיות, נאבד את הקשר עם התלמיד. למעשה, הניסיון מוכיח, כי אם מלכתחילה אנו מבהירים שישנם דברים שביחס אליהם אין אנו רשאים ואיננו יכולים להבטיח סודיות מוחלטת, יקבל הקטין את הדבר ולא יראה בכך הפרת אמונים.

לעתים ההכנה לחשיפה ולשיתופם של אנשי מקצוע נוספים היא תהליך ארוך וקשה. אסור להבטיח לשמור הדברים בסוד, ולאחר מכן לגלותם.

עקב הקושי הרב בתהליך החשיפה והמעורבות הרגשית הכרוכה בו, רצוי ומומלץ שהאדם אשר מכין את התלמיד לחשיפה יקבל תמיכה וסיוע נלווים.

האם ניתן לדווח בעילום שם?

אפשרות זו קיימת וכל אדם יכול לדווח גם בעילום שם. בדיווח בעילום שם עלול איש המקצוע להיקלע למצב שבבוא היום יישאל מדוע לא דיווח, ואז יתקשה לטעון שדיווח בעילום שם. לכן, מוצע למדווח בעילום שם לרשום לפניו את הפרטים של פקיד הסעד או של איש המשטרה שלו דיווח, וכן את המועד ואת נסיבות הדיווח. הציפייה המקצועית היא שאיש המקצוע יישא באחריות וידווח בציון שמו, ואף יעקוב אחר תוצאות הדיווח.